

HET COMMUNAUTAIRE IN DE VERKIEZINGEN VAN 25 MEI 2014

**ANALYSE OP BASIS VAN DE
POSTELECTORALE VERKIEZINGSONDERZOEKEN 1991-2014**

**MARC SWYNGEDOUW, KOEN ABTS, SHARON BAUTE, JOLIEN GALLE & BART
MEULEMAN**

**Onderzoeksverslag
Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)**

**Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
CeSO/ISPO/2015-1**

For academic reference only: not to be quoted without the explicit permission of the authors.

Marc Swyngedouw

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
City University New York (CUNY), Graduate Center (GC)
marc.swyngedouw@soc.kuleuven.be

Koen Abts (contactpersoon voor deze studie)

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
Université de Liège: Centre d'Étude de l'Opinion de l'Université de Liège (CLEO)
FNRS: Fonds de la Recherche Scientifique
Tel: 32 16 323193
koen.abts@soc.kuleuven.be

Sharon Baute

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)

Jolien Galle

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)

Bart Meuleman

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)
bart.meuleman@soc.kuleuven.be

Adres:

Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven

© *De auteurs*

*P/a: Parkstraat 45 – bus 3601
B – 3000 Leuven*

All rights reserved. Except in those cases expressly determined by law, no part of this publication may be multiplied, saved in an automated data file or made public in any way whatsoever without the express prior written consent of the authors.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoudstafel

Samenvatting	4
1. Inleiding	7
2. Data en methodologie	8
3. De staatshervorming als stemmotief?	11
4. Naar de splitsing van België?	15
5. Wie moet beslissen: Vlaanderen of België?	17
6. Van waar ben ik? Territoriale identificatie	19
7. Sub-nationale/regionale versus nationale identificatie	21
8. De sociale afstand ten opzichte van Franstalige Belgen	23
9. Besluit	25

Deze studie kwam tot stand mits de financiering door de Onderzoekraad van de KU Leuven: Onderzoekstoelage OT-13-030

SAMENVATTING

- *De inzet van de verkiezingen van 25 mei 2014 was in de ogen van de Vlaamse kiezer het sociale (werkgelegenheid, gezondheidszorg en pensioenen) en in tweede instantie het economische (belastingen en begroting). Communautaire kwesties worden daarentegen heel wat minder aangehaald. Slechts 6% van de Vlaamse kiezers halen het communautaire aan als motivatie voor hun stemgedrag. Veiligheid en onderwijs komen nog wel relatief veel voor als stemmotief.*
- Voor het CD&V-electoraat is gezondheidszorg de absolute prioriteit: zomaar even de helft van de CD&V-kiezers pikt dit thema op. N-VA, Open VLD en sp.a volgen het algemene patroon. Vlaams Belang-kiezers blijven bij hun traditionele voorkeurthema's: migratie en integratie; justitie en criminaliteit; en werkgelegenheid en tewerkstelling. Groen wijkt ook af van het algemene profiel met de thema's milieu en energie; onderwijs; en werkgelegenheid en tewerkstelling als voornaamste stemmotieven.
- Zelfs bij de N-VA kiezers verwijst amper één op tien (11%) naar de staatshervorming als één van de drie belangrijkste thema's – wat wel het hoogste is van alle electoraten. Vlaams Belang volgt met 8% van zijn electoraat dat de staathervorming noemt.
- De 6de staatshervorming heeft zijn effect op het electoraat niet gemist. Waar in de periode 2003 – 2010 nog zowat de helft (47 – 52%) van het Vlaamse electoraat te vinden was voor *meer bevoegdheden voor gemeenschappen en gewesten binnen een Belgisch kader*, kalft dit anno 2014 af tot iets meer dan een derde (36%) van de Vlaamse kiezers. In vergelijking met 2010 betekent dit een afname met 16 procentpunten (of zowat een klein derde minder). Het aandeel kiezers die *tevreden zijn met de situatie zoals ze na de 6de staatshervorming is ontstaan*, groeit dan ook aanzienlijk van 14% in 2010 tot 33% in 2014. Deze groep groeit met 18,7 procentpunten, wat meer dan een verdubbeling is. De unitaristisch en op het federaal België georiënteerde groepen Vlaamse kiezers blijven dan weer stabiel sinds 2003 op om en bij de 24% van het electoraat. Het aantal Vlaamse kiezers dat de splitsing van het land voorstaat halveert ongeveer in vergelijking met 2010 (van naar 12% naar 6%).

- De voorkeur voor Vlaanderen als ultiem beslissingscentrum (32%) is in 2014 bij de laagste metingen ooit. In vergelijking met 2010 wordt deze verlaagde voorkeur voor Vlaanderen niet gecompenseerd door de voorkeur voor een gezamenlijke Vlaams-Belgisch beslissingsniveau (23%) maar door een voorkeur voor België als het ultieme beslissingsniveau (45%). De verschuiving van Vlaanderen naar België als voorkeur wegdragend niveau van beslissing is opvallend.
- *Waar hoor ik thuis? Of de territoriale identificatie.* Goed meer dan de helft (56%) van de Vlaamse kiezers verkiest België als eerste territoriale identificatie, op verre afstand gevolgd door de identificatie met Vlaanderen (28%) en de gemeente of de stad als in de derde plaats meest voorkomende identificatie (13%). De meting van 2014 brengt ons terug op het niveau van de jaren '90, met een uitgesproken in eerste instantie Belgische identificatie, gevolgd door een identificatie in tweede instantie met Vlaanderen. De "Vlaamse Belg", komt dus beduidend meer voor dan de "Belgische Vlaming".
- *Wie ben ik?* Een vijfde van de Vlamingen voelen zich enkel Vlaming of enkel Belg. Enkel Belg (13,1%) komt zowat dubbel zoveel voor als zich enkel Vlaming voelen (6,8%). De kloof tussen 'meer Vlaming dan Belg' (24,3%) en 'meer Belg dan Vlaming' (16,7%) neemt af van 15 procentpunten, naar 7,6 procentpunten of ze wordt met zowat de helft gedicht in vergelijking met 2010. Er is met ander woorden een tendens naar zich meer Belg voelen.
- De traditionele opdeling van electoraten volgens identiteit wordt gecontinueerd: de kiezers van N-VA, maar vooral Vlaams Belang identificeren zich met Vlaanderen, terwijl Open VLD, sp.a en Groen kiezers met een eerder Belgische identiteit aantrekken. Het electoraat van CD&V bestaat voor een groot deel uit kiezers die zich evenveel Vlaming als Belg voelen.
- In 2014 vindt 56% van de Vlamingen dat er grote verschillen tussen Vlamingen en Walen bestaan en 44% dat er kleine verschillen zijn. De tendens merkbaar sinds 1999 dat Vlamingen steeds meer grote

verschillen tussen henzelf en Franstalige Belgen menen te observeren, lijkt met deze cijfers terug omgebogen te worden.

1. Inleiding

De verkiezingscampagne 2014 was qua inzet hybride. In de campagne kwamen minstens drie thema's sterk op de voorgrond: de N-VA en Bart De Wever beletten om al dan niet samen met Open VLD een meerderheid van de zetels aan de Vlaamse kant te halen; het te voeren sociaaleconomische beleid; en de staatshervorming. Dit laatste thema omvatte zowel een evaluatie van de zesde staatshervorming die onder de regering Di Rupo I was goedgekeurd als een discussie over de gewenste toekomstige staatsvorm. De 6de staatshervorming werd door de Vlaams-nationalistische partijen N-VA en Vlaams Belang afgedaan als niet relevant voor de problemen waarmee het land kampt of zelfs een stap achteruit. De regeringspartijen (PS – sp.a; CD&V – CDH; MR – Open VLD) en Ecolo - Groen (die voor de twee derde meerderheid zorgden) verdedigden de doorgevoerde staatshervorming. Opmerkelijk is dat de splitsing van het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde gewoonweg ontbrak in de campagne alsof het nooit bestaan had.

Eenstemmig over de partijen heen was het pleidooi om het sociaaleconomische aan te pakken. Centraal in het N-VA-discours stond de uitdrukkelijke koppeling van het sociaaleconomische beleid aan de staatsvorm. Enkel een confederaal model – als opstap naar een splitsing van het land – zou de condities kunnen scheppen om een werkelijke 'relance politiek' te kunnen voeren. De inzet werd geframed als de keuze tussen het PS-model en het N-VA-model, waarbij het N-VA-model sterke (neo-)liberale accenten legt: beperking van de werkloosheidsuitkeringen in de tijd, afschaffing van de rechtstreekse koppeling van de lonen aan de index, geen systeem meer van brugpensioenen bij grote sluitingen zoals Opel Antwerpen en Ford Genk, verhoging van de BTW, hervorming van de inkomensbelasting ten voordele van de hogere inkomenscategorieën, hervorming van de kinderbijslag die de gezinnen met de hoogste inkomens bevoordeelt, geen vermogens(winst)belasting, terugschroeven van sociale uitkeringen die opnieuw aan de slag zouden afremmen, ... Volgens de N-VA campagne zou een regering zonder de socialisten al een staathervorming op zichzelf zijn. Sociaaleconomische en communautaire thema's werden dus expliciet met elkaar vervlochten.

Met dit (neo-)liberaal programma werd geappelleerd aan de donkerblauwe Open VLD kiezer en de rechtervleugel van het CD&V-electoraat. Om verder te kunnen groeien werd echter ook gemikt op het Vlaams Belang-electoraat. Het communautaire programma diende de (relatief kleine groep) Vlaams nationalisten onder de Vlaams Belang-kiezers aan te trekken, terwijl het inburgering vertoog op het vlak van integratie van minderheden ook de (grotere groep) van traditionalistische en etnocentrische Vlaams-Belang kiezers over de streep moest trekken. Dit inburgering vertoog kwam vooral tot uiting in het partijprogramma dat gericht is op een restrictief immigratie- en asielbeleid, een hardere aanpak van criminaliteit en een strengere rechtspraak.

Zoals geweten kwam de N-VA ondubbelzinnig als winnaar uit de stembuslag van 25 mei 2014. *De vraag die we ons in deze studie stellen, is wat het aandeel van het communautaire in deze overwinning is geweest en hoe Vlamingen over de communautaire kwestie denken. Dreef het communautaire de kiezer richting N-VA? Hebben de veranderingen in het partijsysteem – dus het succes van N-VA – geleid tot een verdere communautaire radicalisering onder de Vlaamse kiezers? Is de modale Vlaming verder vervreemd van de modale Francofone Belg? Is de roep naar een onafhankelijk Vlaanderen (de splitsing van België) onder de Vlaamse kiezers toegenomen of heeft de 6de staatshervorming die vraag juist gemilderd? Identificeert de Vlaming zich in eerste instantie meer met Vlaanderen of net (terug) meer met België? En denken ten slotte alle electoraten over deze kwestie hetzelfde?* Om deze vragen te beantwoorden, laten we de Vlaamse kiezer zelf aan het woord.

2. Data en methodologie

2.1 Het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek 2014 (ISPO)

Dit rapport is grotendeels gebaseerd op surveygegevens van het postelectoraal verkiezingsonderzoek dat in 2014 door het ISPO-KU Leuven georganiseerd werd. Wanneer men een face-to-face postelectoraal survey wil opzetten dat representatief is voor het Vlaamse electoraat – waar de opkomstplicht nog in zeer sterke mate nageleefd wordt – is het onmogelijk om te starten met een

enquête de dag volgend op de verkiezingen (25 mei 2014). Vanaf 15 juni en tijdens de zomervakantie trekken Vlamingen immers massaal op verlof in binnen- en buitenland, wat maakt dat de afwezigheid van heel wat geselecteerde respondenten de kans op ernstige vertekening van de bekomen schattingen uitermate hoog maakt. De bevolkingsgroep die niet op vakantie gaat, vormt immers zowel sociaal als cultureel een bijzonder segment van de Vlaamse bevolking en dit is niet onafhankelijk van politieke voorkeur en stemgedrag. Om die reden heeft het ISPO het veldwerk voor het verkiezingsonderzoek uitgesteld tot na de zomervakantie.

Het Vlaamse luik van het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek (BNES) 2014 is een face-to-face survey bij de stemgerechtigde Belgen van 18 jaar of ouder in Vlaanderen. In de periode **2 oktober 2014 tot 16 maart 2015, werden 1.183 Vlaamse kiezers** bevestigd door een interviewer middels een persoonlijk interview. Deze respondenten werden via een tweetrapsteekproef (gemeente en respondent) toevallig gekozen uit de Vlaamse volwassen bevolking. Het Rijksregister deed hier dienst als steekproefkader. De bevestiging gebeurde bij de kiezers thuis door middel van een face-to-face interview uitgevoerd via een Computer Aided Personal Interviewing (CAPI) protocol. De gemiddelde duurtijd van een interview was 67 minuten. Wanneer de geselecteerde potentiële respondenten die ernstig ziek of dement waren, niet Nederlandstalig, niet stemgerechtigd voor de federale verkiezingen, op onbestaande adressen woonden, of overleden waren op verkiezingsdag niet meegerekend worden, kan de responsgraad of het medewerkingsniveau in deze studie geschat worden op **55%**. Chi-kwadraat testen naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau wezen uit dat er geen statistisch significante afwijkingen tussen de steekproefschattingen en de populatiewaarden waar te nemen waren. **De steekproef kan dus representatief naar leeftijd, geslacht en onderwijsniveau genoemd worden.**

In het verkiezingsonderzoek van 2014 werd voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers informatie verkregen over het stemgedrag bij 96% van de 1183 ondervraagden. Zo'n 2,3% van de kiezers heeft voor kleinere partijen zoals PVDA+, Piratenpartij of een Franstalige partij gestemd. Deze stemmen worden samengebracht in een restcategorie 'Andere'. Dit gebeurt

alleen om beter de effecten op de andere partijen te kunnen inschatten en het is duidelijk dat aan de parameters die op deze gemengde categorie betrekking hebben geen betekenisvolle interpretatie en waarde kan worden gehecht. Omwille van de politieke relevantie zullen we alle andere partijen afzonderlijk in de analyse opnemen. Wel willen we de lezer waarschuwen dat de resultaten minder betrouwbaar zijn naarmate de schattingen gebaseerd zijn op de resultaten van een kleiner aantal respondenten. Dit laatste geldt vooral voor de partijelectoraten van Vlaams Belang en Groen.

Tabel 1: Verdeling van het stemgedrag in Vlaanderen. (volgens de ongewogen en gewogen steekproef in vergelijking met de officiële stemuitslag)

	<i>Steekproefverdeling</i>				<i>Populatie - verdeling</i>
	<i>Ongewogen</i>		<i>Gewogen</i>		
	Frequentie	Procent	Frequentie	Procent	Procent
CD&V	234	20,7	181	16,0	16,0
N-VA	339	30,0	317	28,0	28,0
Open VLD	172	15,2	152	13,4	13,4
Sp.a	117	10,3	137	12,1	12,1
Vlaams Belang	33	2,9	57	5,0	5,0
Groen	86	7,6	84	7,4	7,4
Andere	26	2,3	50	4,4	4,4
Blanco/ongeldig/ niet gaan stemmen	124	11,0	154	13,7	13,7
Totaal	1131	100	1131	100	100

Uit Tabel 1 blijkt dat er in de steekproef een oververtegenwoordiging voorkomt van CD&V kiezers en in mindere mate van N-VA en Open VLD kiezers, terwijl vooral de kiezers van het Vlaams Belang sterk ondervertegenwoordigd zijn. In de mate van het mogelijke proberen we hieraan te verhelpen door een weging door te voeren op basis van geslacht, leeftijd, opleiding (en stemgedrag), zodat de steekproef representatief is m.b.t. deze kenmerken¹.

¹ We hebben voor het eerst in Tabel 1 ook de kiezers opgenomen die niet zijn gaan stemmen volgens de officiële tellingen. Deze zijn talrijker dan bij vorige verkiezingen en komen ook meer voor in onze enquête. We wegen ofwel met de weegcoëfficiënt 'leeftijd, geslacht, onderwijsniveau' wanneer stemgedrag de afhankelijke variabele is. Wanneer we een andere afhankelijke variabele hebben dan stemgedrag, wegen we met de weegcoëfficiënt 'leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en stemgedrag'.

2.2 Vergelijking door de tijd: verkiezingsonderzoeken 1995 - 2010

Om de evolutie in Vlaanderen te kunnen schetsen, analyseren we waar mogelijk en zinvol bijkomend de tijdsreeks van ISPO-KU Leuven BNES verkiezingsonderzoeken. Onze reeks start gewoonlijk in 1991 (hoewel er ook enkele vragen zijn die pas in 2003 voor het eerst werden opgenomen). Sindsdien werd bij elk verkiezingsonderzoek – met name: 1995, 1999, 2003, 2007, 2010 en 2014 een module van de vragen gewijd aan communautaire zaken.

De algemene methodologie die voor het verkiezingsonderzoek van 2014 werd aangewend en hierboven beschreven wordt, werd ook gebruikt bij de vorige studies. Het gaat om zuivere toevalssteekproeven die werden bevraagd via face-to-face interviews. Meer details over de gehanteerde methodologie van de vorige studies staan uitvoerig beschreven in de ISPO bronnenboeken en vorige publicaties (Billiet, Swyngedouw & Frogner, 1998; Meersseman, Billiet, Depickere & Swyngedouw, 2001; Billiet, Swyngedouw & Goeminne, 2004; Swyngedouw & Abts, 2007, 2010).

3. De staatshervorming als stemmotief?

We hebben de Vlaamse kiezers een lijst van vijftien thema's voorgelegd die mogelijkerwijze van belang zijn om hun stemgedrag te oriënteren tijdens de verkiezingen. Aan de kiezers werd gevraagd de drie thema's aan te duiden die hen op de verkiezingsdag het meest hebben georiënteerd bij het bepalen van hun stemgedrag. In vergelijking met 2010 blijft de top vijf stabiel. *De sociale kwesties 'werkgelegenheid en tewerkstelling', 'gezondheidszorg' en 'pensioenen' blijven de topprioriteiten van de Vlamingen om hun stemgedrag richting te geven.* Het thema werkgelegenheid en tewerkstelling heeft nog nooit zoveel aandacht gekregen. 43% van de Vlamingen neemt dit op in zijn top drie. De thema's gezondheidszorg en pensioenen vormen een stemmotief voor ongeveer één derde van de Vlaamse kiezers. Het trio wordt aangevuld met het zeer algemene thema sociale zekerheid, waar meer dan een kwart van de kiezers voor opteert. Justitie en

criminaliteit, belastingen en begroting, economie en bedrijfsleven en ten slotte onderwijs sluiten de rij af van onderwerpen die meer dan een vijfde van het electoraat beroeren bij hun stemgedrag.

Tabel 2: Percentage kiezers dat een thema als een van de drie belangrijkste stemmotieven aanduidde - 2007, 2010 en 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

		2007	2010	2014
1	Werkgelegenheid en tewerkstelling	38,7	39,2	43,0
2	Gezondheidszorg	36,0	30,2	36,9
3	Pensioenen [en brugpensioen 2014]	34,1	30,4	32,4
4	Sociale zekerheid (in het algemeen)	26,5	29,3	26,7
5	Justitie en [politie] [criminaliteit 2014]	21,6	29,5	24,0
6	Belastingen en begroting	27,9	21,9	23,7
7	Economie en bedrijfsleven	18,2	21,5	22,7
8	Onderwijs	13,9	13,6	22,5
9	Migratie en integratie	21,0	23,2	17,9
10	Milieu en energie	17,8	13,5	16,8
13	Staatshervorming	13,3	19,7	5,7

De voornaamste verschuiving in stemmotieven heeft betrekking op het thema staatshervorming. In 2014 gaf slechts 6% van de Vlaamse kiezers aan dat deze kwestie een belangrijke rol speelde bij de partijkeuze. Hiermee valt het communautaire terug naar de 13de plaats in de rangorde van belangrijke stemmotieven. Dit is een beduidende terugval in vergelijking met 2007 en 2010, toen 13% respectievelijk 20% van de kiezers de staatshervorming aanhaalde als stemmotief.

De conclusie ligt dan ook voor de hand. *Weerom was de inzet van de verkiezingen in de ogen van de kiezer het sociale en in tweede instantie het economische. Nog minder dan in het verleden vormde het communautaire bij de verkiezingen van 2014 een thema waarop de kiezers hun stemgedrag afstemden.*

Tabel 3 geeft ons de voornaamste stembepalende thema's per partijelectorat weer. Wat zijn de opvallende afwijkingen van het algemene patroon? Het *CD&V-electoraat maakt van gezondheidszorg zijn prioriteit*, zomaar even de helft van haar kiezers pikt dit op. De leeftijdsstructuur van het CD&V-electoraat zal hier vermoedelijk voor veel tussen zitten. *N-VA, Open VLD en sp.a volgen het algemene patroon*. Zelfs bij de *N-VA kiezers haalt slechts één op tien (11%) de staats hervorming* aan als belangrijk stembepalend thema – wat desalniettemin het hoogste is van alle electoraten. De *Vlaams Belang-kiezers blijven bij hun traditionele voorkeurthema's: migratie & integratie, justitie & criminaliteit en werkgelegenheid & tewerkstelling*. Merk op dat, na het Vlaams Belang-electoraat, de *N-VA-kiezers het meest belang hechten aan de thema's justitie & criminaliteit en migratie & integratie*. Vergeleken met het gehele Vlaamse electoraat gaat het hier om substantiële verschillen. *Groen-kiezers wijken ook af van het algemene profiel, en geven meer aandacht aan de thema's milieu & energie, onderwijs en werkgelegenheid & tewerkstelling*.

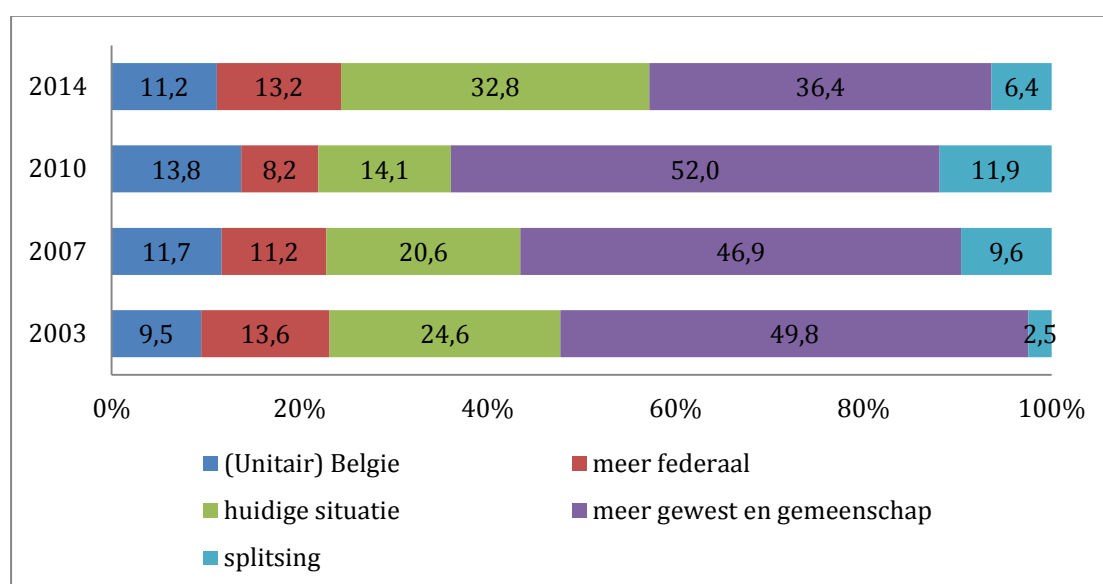
Tabel 3: Percentage kiezers per partij dat bepaald thema als één van de drie belangrijkste stemmotieven aanduidde – 2014.
(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding)

Thema	Stemgedrag Kamer 2014						
	CD&V	N-VA	VLD	Sp.a	VB	Groen	Andere
Justitie & criminaliteit	16,5%	28,2%	27,2%	20,7%	54,5%	12,0%	21,2%
Economie & bedrijfsleven	25,8%	26,6%	43,8%	14,0%	11,0%	11,9%	18,8%
Werkgelegenheid & tewerkstelling	44,9%	42,5%	43,4%	52,5%	37,2%	48,2%	31,8%
Belastingen & begroting	20,4%	30,0%	25,3%	21,4%	10,1%	15,3%	29,8%
Staatshervorming	3,6%	11,0%	1,1%	3,0%	7,9%	1,2%	4,0%
Migratie & integratie	9,7%	25,8%	15,3%	9,5%	49,5%	8,5%	15,9%
Pensioenen & brugpensioenen	42,1%	31,2%	28,2%	36,9%	36,7%	7,7%	26,0%
Onderwijs	29,4%	16,8%	22,0%	28,3%	12,9%	41,2%	24,2%
Werkloosheidsuitkeringen & WIGW	5,9%	6,4%	4,7%	8,6%	12,5%	2,5%	18,6%
Mobiliteit & verkeer	8,5%	7,7%	10,2%	6,3%	18,8%	19,7%	14,8%
Gezondheidszorg	50,6%	34,1%	32,0%	35,9%	20,2%	30,7%	29,0%
Milieu & energie	10,0%	9,5%	16,6%	15,7%	9,4%	64,1%	32,4%
Sociale zekerheid (in het algemeen)	26,9%	27,1%	21,4%	37,9%	16,5%	26,7%	27,8%
Totaal N	179	316	150	135	57	84	50

4. Naar de splitsing van België?

De 6de staatshervorming heeft zijn effect op het electoraat niet gemist. Waar in de periode 2003 – 2010 nog zowat de helft (47 – 52%) van het Vlaamse electoraat te vinden was voor meer bevoegdheden voor gemeenschappen en gewesten binnen een Belgisch kader, kalft dit anno 2014 af tot een goed derde (36%) van de Vlaamse kiezers. In vergelijking met 2010 betekent dit een daling met 16 procentpunten (of maar liefst minus 30%). Het aandeel kiezers dat tevreden is met de situatie zoals ze na de 6de staatshervorming is ontstaan, groeit dan ook aanzienlijk van 14,1% in 2010 tot 33% in 2014. Deze groei van 18,7 procentpunten houdt meer dan een verdubbeling in. De unitaristisch en op het federale België georiënteerde groepen Vlaamse kiezers blijven dan weer stabiel sinds 2003 op om en bij de 24% van het electoraat. Het aantal Vlaamse kiezers dat de splitsing van het land voorstaat halveert ongeveer in vergelijking met 2010 (van naar 12% naar 6%).

Figuur 1: De Vlaamse kiezers over de toekomst van België - Evolutie tussen 2003 en 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

Tabel 4 geeft de preferenties over de toekomst van België per partij weer. We beperken ons tot de opvallendste resultaten. Het CD&V-electoraat valt op door het substantieel groot aandeel (44%) dat meer bevoegdheden wil voor gewesten en gemeenschappen. Ook de N-VA kiezers bestaan grotendeels (48%) uit voorstanders van een overheveling van bevoegdheden. Bij de N-VA kiezers pleit 11% echter voor een volledige splitsing van België, terwijl dit bij de CD&V slechts 3% is. Het (sterk uitgedunde) electoraat van Vlaams Belang is interessant genoeg veel meer uitgesproken separatistisch dan de N-VA-kiezers: 31% van de Vlaams Belang-stemmers verkiest de splitsing van België. De electoraten van Open VLD en sp.a zijn duidelijk meer federaal gericht. Open VLD-kiezers vinden meer dan gemiddeld dat bevoegdheden aan de federale staat teruggegeven moeten worden (nl. 23%). In het sp.a-kiezerskorps vinden we beduidend meer personen die terug willen naar het unitaire België (17%) of tevreden zijn met de huidige situatie van na de 6de staatshervorming (46%). Tot slot lijkt de Groen aanhang sterk op deze van de sp.a. 17% van de Groen-kiezers wil terug naar het unitaire België.

Tabel 4: De Vlaamse kiezers over de toekomst van België - per partij in 2014 (Kolompercentages. N= 1.103)^{*2} (gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding)

	CD&V	N-VA	Open VLD	sp.a	Vlaams Belang	Groen	Totaal
(Unitair) België	7,4	7,7	11,0	16,6	5,4	16,6	11,2
Meer federaal	12,1	7,2	22,9	14,8	8,7	16,7	13,2
Huidige situatie	33,1	26,0	35,0	45,6	20,3	35,5	32,8
Meer gewest & gemeenschap	44,4	48,2	28,6	22,9	34,7	29,6	36,4
Splitsing	2,9	10,9	2,4	0,0	30,9	1,5	6,4
%	100	100	100	100	100	100	100

*: betekenisvolle oververtegenwoordiging per rijcategorie wordt vetgedrukt weergegeven

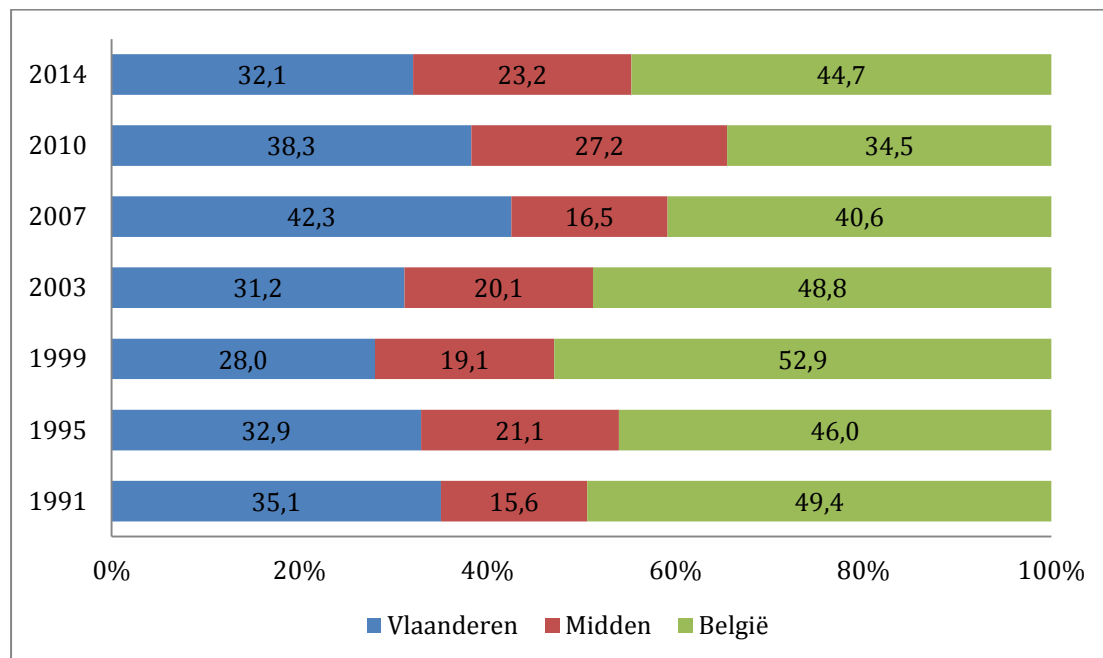
² Merk op dat binnen de groep kiezers die de splitsing van België wil zowat 50% N-VA stemt.

5. Wie moet beslissen: Vlaanderen of België?

De vraag naar “het gewenste beslissingsniveau in het land” is een vraag die het ISPO-KU Leuven ontwierp voor het postelectoraal onderzoek 1991 en die sindsdien bij elk Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek (BNES) op identiek dezelfde wijze gesteld werd. Zo ook voor het postelectoraal onderzoek 2014. Figuur 2 geeft de evolutie van 1991 tot 2014 aan, waarbij de 11 puntenschaal (Vlaanderen moet alles kunnen beslissen :0 - België moet alles kunnen beslissen: 10) opgedeeld wordt in drie categorieën (voorkeur voor Vlaanderen: 0-4; evenveel Vlaanderen als België: 5; voorkeur voor België: 6-10).

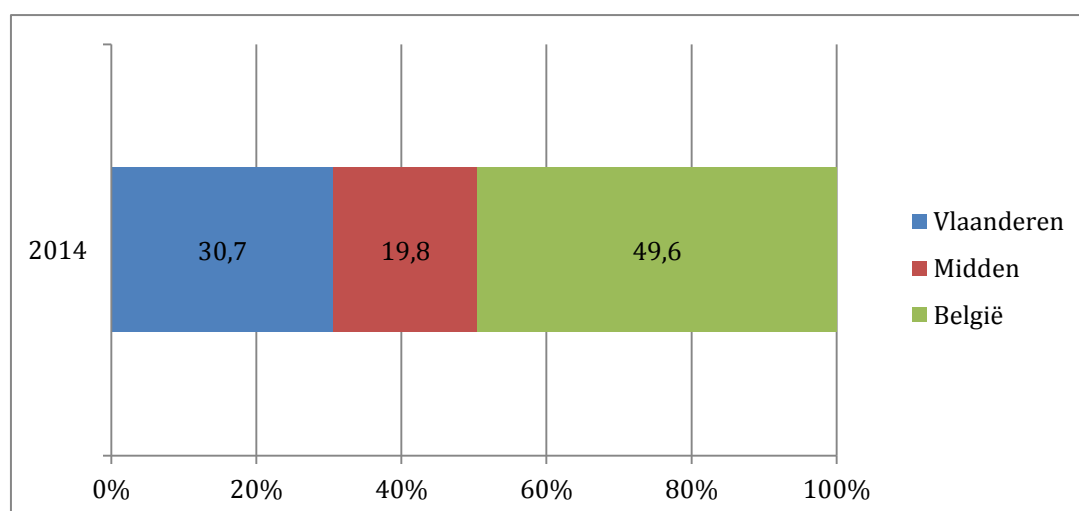
De meting van 2014 laat een belangrijke verschuiving noteren ten opzichte van 2010 en de jaren voordien. De voorkeur voor Vlaanderen als geprefereerde beslissingscentrum is in 2014 (32%) – na hoge scores in 2007 en 2010 – teruggevallen op het niveau van de jaren '90. In vergelijking met 2010 wordt deze verlaagde voorkeur voor Vlaanderen niet gecompenseerd door een toename in de voorkeur voor een gezamenlijk Vlaams-Belgisch beslissingsniveau (23%), maar wel door een voorkeur voor België als het belangrijkste beslissingsniveau (45%). De verschuiving van Vlaanderen naar België als voorkeur wegdragend niveau van beslissing is duidelijk.

Figuur 2: Evolutie tussen 1991 en 2014 van het aandeel Vlaamse kiezer naar het gewenste niveau waar de beslissingen moeten genomen worden. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

De opvattingen over de verdeling van bevoegdheden voor de sociale zekerheid is in deze optiek nog duidelijker (zie Figuur 3). Zowat de helft van de Vlamingen (49,6%) wil die op het Belgische niveau behouden, tegen zowat 31% wil dat deze zich op het Vlaamse niveau situeert.

Figuur 3: Wie moet beslissen over de sociale zekerheid: Vlaanderen of België? Voorkeur Vlamingen in 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

6. Van waar ben ik? Territoriale identificatie

Natiegevoel gaat om identificatie. In Vlaanderen worden burgers met drie projecten van mogelijke natievorming geconfronteerd: België, Vlaanderen en Europa. In deze paragraaf gaan we na met welke entiteit(en) de respondenten zich het meest verbonden voelen. Voelt de Vlaming zich meer verbonden met België, Vlaanderen, provincie of gemeente/stad? Vlamingen hebben een koppelteken-identiteit, zo blijkt. Men is een Belgische Vlaming of een Vlaamse Belg, een Vlaamse Antwerpenaar of een Gentse Belg enz. Aan de kiezers werd gevraagd om de territoriale identificaties aan te duiden en deze te rangschikken naargelang de sterkte van de band (1^e instantie; 2^e instantie). Tabel 5 geeft de voorgelegde mogelijke alternatieven weer en de mate waarin ze in eerste of tweede instantie werden verkozen. Goed meer dan de helft (56%) verkiest België als eerste territoriale identificatie op verre afstand gevolgd door de identificatie met Vlaanderen (28%) en de gemeente of de stad (13%). Vlaanderen komt het meeste voor als tweede territoriale identificatie (38%). Hierin gevolgd door de identificatie met de gemeente of stad en België (22-23%).

Tabel 5: Tot welk geheel rekenen de Vlaamse kiezers zichzelf in 2014? Eerste en tweede keuze. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

	1 ^e keuze	2 ^e keuze
België	56,1	21,9
Franse Gemeenschap	0,1	0,7
Vlaamse Gemeenschap/Gewest	27,7	37,9
Duitstalige Gemeenschap	0	0,2
Waals Gewest	0	0,4
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,2	0,9
Provincie	3,1	13
Gemeente of stad	12,8	23

Tabel 6 geeft de evolutie weer sinds 1991. De afnemende tendens om zich in eerste instantie met België te identificeren die we in 2010 dachten waar te nemen, wordt door de gegevens van 2014 tegengesproken. Ook wat territoriale identificatie betreft brengt de meting van 2014 ons dus terug naar de situatie van de jaren '90, nl. een in eerste instantie Belgische identificatie, in tweede instantie gevolgd door een identificatie met Vlaanderen. De “Vlaamse Belg”, komt dus beduidend meer voor dan de “Belgische Vlaming”.

Tabel 6: Percentage van de Vlaamse kiezers die zichzelf in eerste en tweede instantie als een lid van de volgende groepen voelt 1991 – 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

1ste keuze	1991*	1995	1999	2003	2007	2010	2014
België	42	52	56	54	52	45	56
Vlaanderen	40	25	27	30	34	29	28
Provincie	3	3	2	4	3	9	3
Stad of Gemeente	13	17	13	12	10	13	13
Andere	2	3	0	0	1	4	0
N	2379	2066	2497	1247	1124	1900	1131
2de Keuze	1991	1995	1999	2003	2007	2010	2014
België	30	24	22	23	24	25	22
Vlaanderen	30	33	35	35	36	35	38
Provincie	12	12	12	14	14	11	13
Stad of Gemeente	24	28	27	25	22	27	23
Andere	4	3	3	3	4	2	4
N	2346	2021	2470	1258	1124	1900	1131

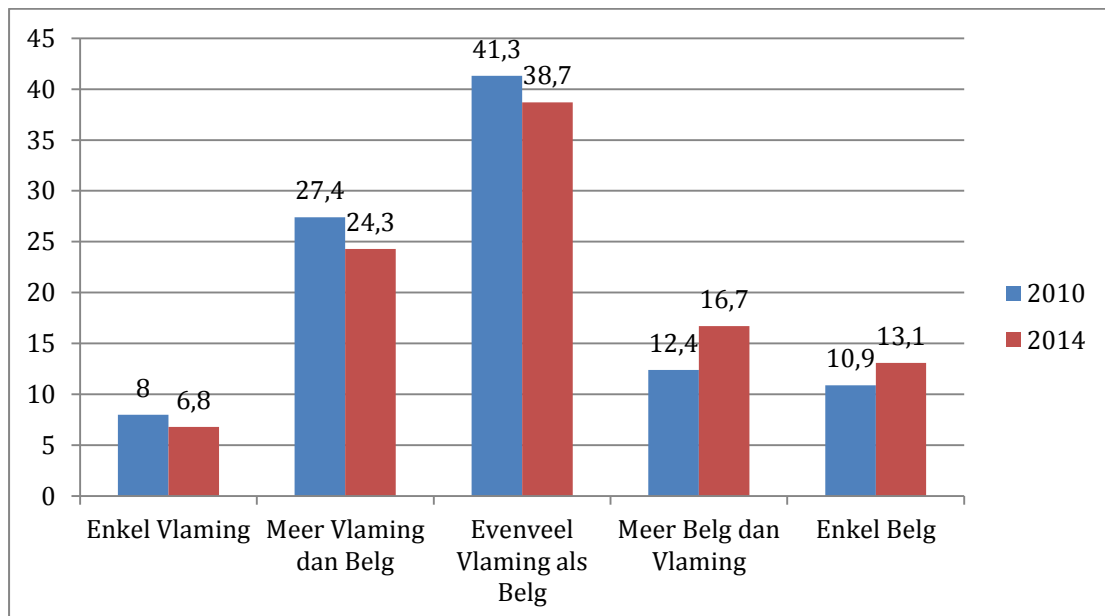
Bron: Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek ISPO-KU Leuven 1991 – 2014

* De bevraging van 1991 is niet echt vergelijkbaar met de daaropvolgende omdat de volgorde van de aangeboden categorieën verschilde. ‘Vlaanderen’ stond vooraan in de lijst waardoor het aantal dat dit kiest kunstmatig te hoog wordt ingeschat (zie in dit verband, De Winter, Frogner, Billiet, 1998).

7. Sub-nationale/regionale versus nationale identificatie

De zogenaamde Moreno-vraag polst bij kiezers hoe hun sub-nationale/regionale identiteit (Vlaming zijn) zich verhoudt tot hun nationale identiteit (Belgische nationaliteit bezitten) en geeft een aanvulling op de gedwongen keuze tussen eerste en tweede territoriale identiteit. Mensen kunnen immers een meergelaagde identiteit hebben. Zeker in de Vlaamse context geven mensen vaak een tweeledige identiteit aan. Het geeft een antwoord op de vraag 'wie ben ik?'. De kiezer kan met deze vraag de sterkte van zijn identiteitsgevoel tot uitdrukking brengen door te kiezen tussen de alternatieven 'enkel Vlaming', 'meer Vlaming dan Belg', 'evenveel Vlaming als Belg', 'meer Belg dan Vlaming' of 'enkel Belg'. Figuur 4 geeft de resultaten weer voor 2010 en Figuur 5 plaatst dit in het tijdsperspectief sinds 1995.

Figuur 4: Voelen de Vlaamse kiezers zich Vlaming dan wel Belg? – evolutie 2010 – 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

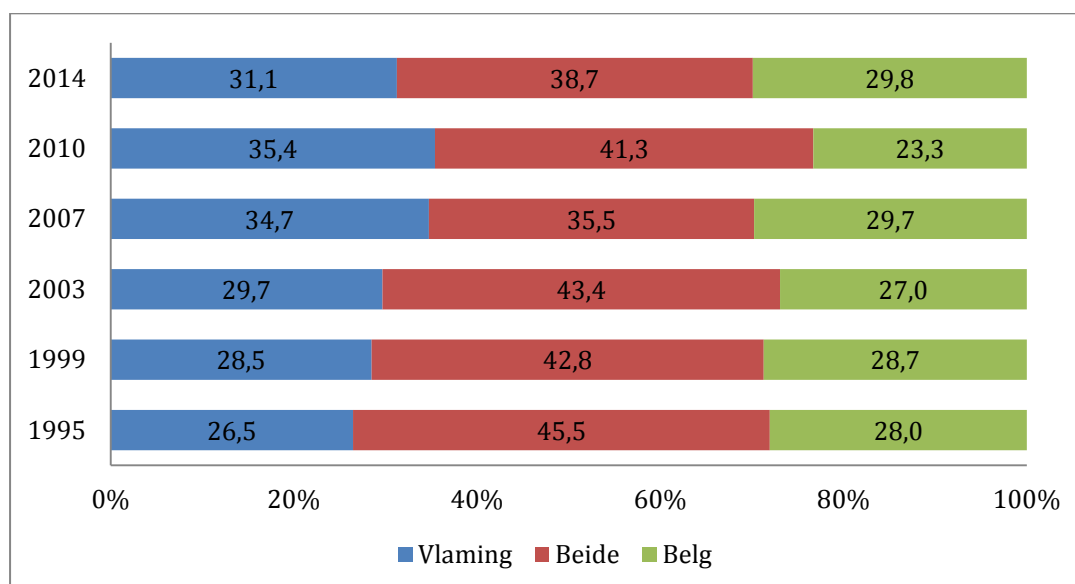

In 2014 voelt een vijfde van de Vlamingen zich enkel Vlaming of Belg. Enkel Belg (13,1%) komt zowat dubbel zoveel voor als zich enkel Vlaming voelen (6,8%). Vlaamse kiezers blijken veeleer meerdere identiteiten te combineren dan een exclusieve identiteit te hanteren. De grootste groep kiezers geeft aan zich evenveel Vlaming als Belg te voelen (38,7%). Daarenboven zijn er 24,3% van de

kiezers die zich meer Vlaming dan Belg voelen, en zegt 16,7% zich meer Belg dan Vlaming te voelen. Interessant is dat de kloof tussen 'meer Vlaming dan Belg' en 'meer Belg dan Vlaming' in vergelijking met 2010 kleiner wordt. Waar in 2010 de groep 'meer Vlaming dan Belg' 15 procentpunten groter was dan de groep 'meer Belg dan Vlaming', bedraagt deze kloof in 2014 slechts 7,6 procentpunten meer. Er is met ander woorden een tendens naar zich meer Belg voelen.

Deze trend is ook zichtbaar in Figuur 5, waar we de vijf categorieën reduceren tot (meer) Vlaming – evenveel – (meer) Belg. Zoals in de jaren negentig is het aantal kiezers dat eerder met Vlaanderen identificeert (31%) in balans met het aantal Vlamingen dat zich eerder met België identificeert (30%). In 2007 en vooral in 2010, daarentegen, was de groep kiezers die zich (eerder) Vlaming voelt beduidend groter dan degenen die zich (eerder) Belg voelen.

Figuur 5: Evolutie identiteit van de Vlaamse Kiezers tussen 1995 en 2014 (hercodering in 3 categorieën). *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

Tabel 7 geeft de identificatie weer per electoraat. De traditionele opdeling wordt in 2014 gecontinueerd. N-VA en vooral Vlaams Belang hebben kiezers die zich voornamelijk met Vlaanderen identificeren. Open VLD, sp.a en Groen trekken daarentegen vooral kiezers aan met een eerder Belgische identiteit. In het

electoraat van CD&V, tenslotte, zijn kiezers die zich evenveel Vlaming als Belg voelen oververtegenwoordigd.

Tabel 7: Identiteit van de Vlaamse Kiezers in 2014 naar stemgedrag. N= 1.119*
(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding)

	CD&V	N-VA	Open VLD	sp.a	Vlaams Belang	Groen
Enkel Vlaming	3,9	10,6	3,3	3,1	25,6	4,1
Meer Vlaming dan Belg	20,6	39,9	16,8	10,3	37,5	13,3
Evenveel Vlaming als Belg	47,8	33,5	37,6	44,4	27,6	41,3
Meer Belg dan Vlaming	16,2	9,4	25,1	25,4	2,9	28
Enkel Belg	11,4	6,6	17,2	16,9	6,6	13,2

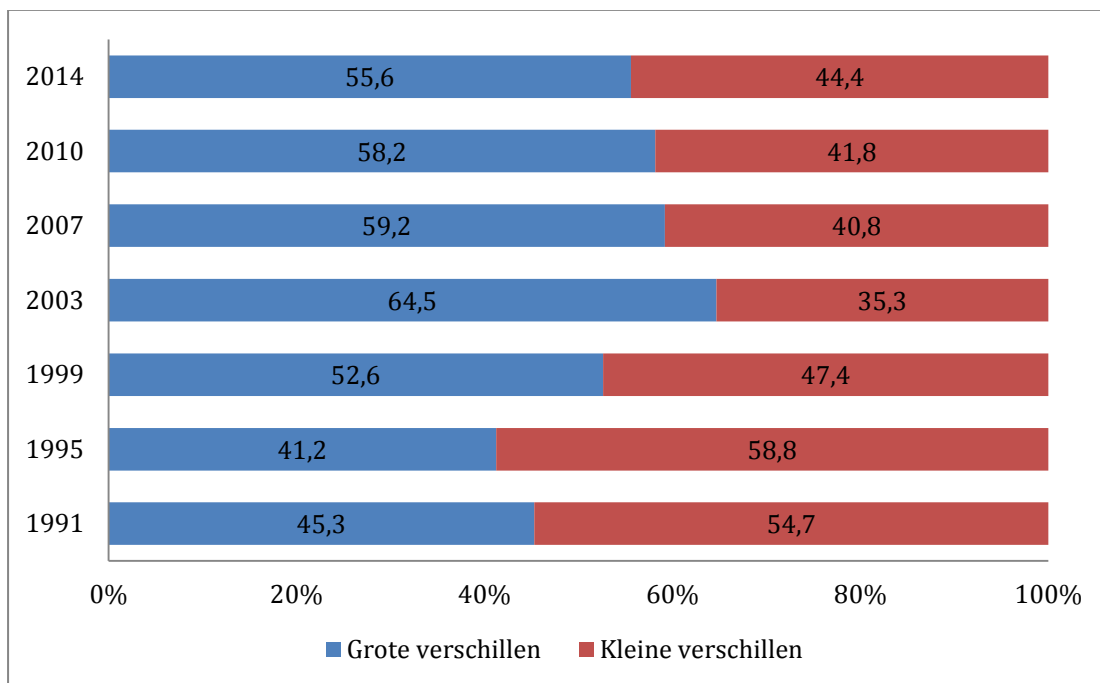
*: significante oververtegenwoordiging vetgedrukt

8. De sociale afstand ten opzichte van Franstalige Belgen.

De Vlaams-nationale partijen N-VA en Vlaams Belang benadrukken dat er onoverkomelijke sociale, economische, politieke en culturele verschillen bestaan tussen Vlamingen en Walen, tussen Vlaanderen, Brussel en Wallonië. De PS-staat zou regeren in Franstalig België, wat slechts kan volgehouden worden door de transferten vanuit Vlaanderen. Vlaams-nationale identificatie vindt dus ook plaats via contra-identificatie met de andere. Het vermoeden kan zijn dat door het succes van de N-VA, de afstand tussen Vlamingen en Walen groter geworden is in 2014. Klopt deze verwachting?

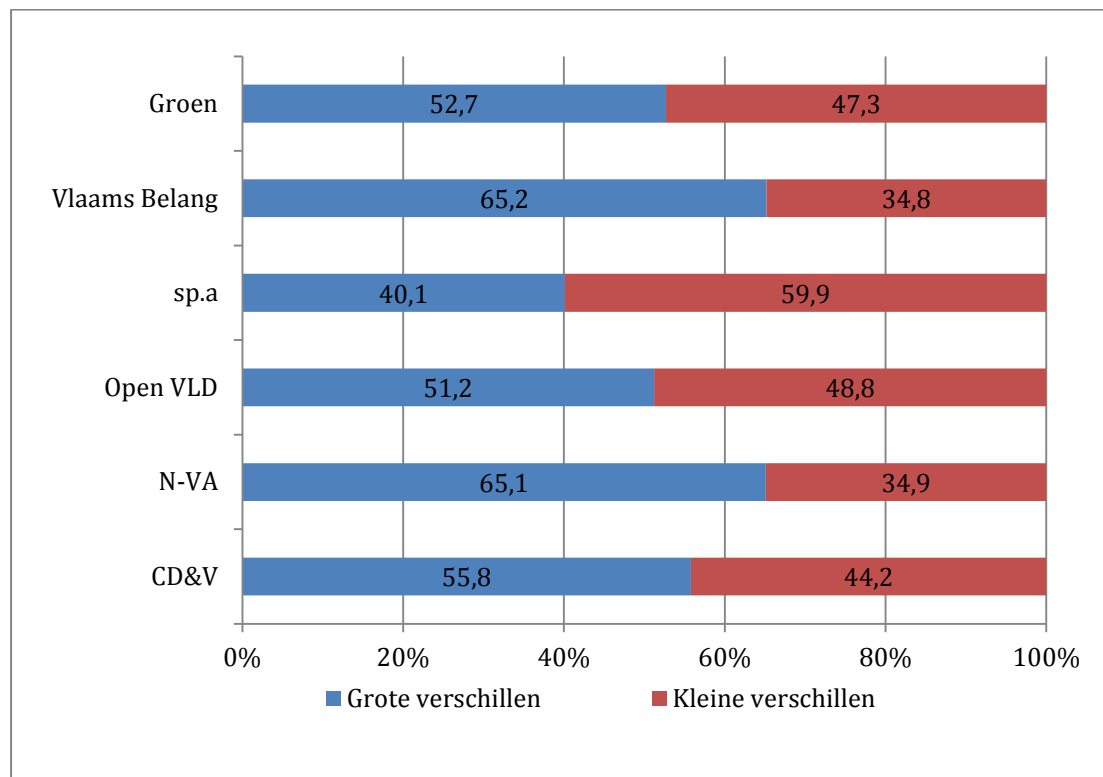
We hebben dit trachten te meten door respondenten te vragen of kiezers er grote dan wel kleine verschillen tussen Vlamingen en Franstalige Belgen zien. Figuur 6 geeft de evolutie van de antwoorden op deze vraag terug weer sinds 1991. In 2014 vindt 56% van de Vlamingen dat er grote verschillen zijn en 44% dat er kleine verschillen zijn. Hiermee ligt het aandeel kiezers dat grote verschillen percipieert op het laagste niveau sinds 2003, maar nog steeds beduidend hoger dan in de vroege jaren '90. De stelling dat de gepercipieerde sociale afstand tussen Vlamingen en Walen zou zijn toegenomen strookt alvast niet met deze cijfers.

Figuur 6: Grote en kleine verschillen tussen Vlamingen en Franstalige Belgen volgens de Vlaamse kiezers tussen 1991 en 2014. *(gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag)*

Figuur 7 geeft aan dat de perceptie van grote of kleine verschillen sterk verschilt naargelang het stemgedrag. Dit plaatst de electoraten van N-VA en Vlaams Belang (65% grote verschillen/35% kleine verschillen) tegenover het electoraat van sp.a (40% grote verschillen/60% kleine verschillen). Open VLD, Groen en vooral CD&V zitten daar tussenin, rondom het gemiddelde (55% grote verschillen/45% kleine verschillen).

Figuur 7: Grote of kleine verschillen tussen Vlamingen en Franstalige Belgen volgens Vlaamse kiezers in 2014, naar stemgedrag Kamer. (gewogen naar leeftijd, geslacht, onderwijsniveau)

9. Besluit

De uitgesproken winst van N-VA bij de verkiezingen van 25 mei 2014 gaf aanleiding tot speculaties over de al dan niet toegenomen Vlaams nationalistische opvattingen van het Vlaamse electoraat. *Het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek van 2014 toont aan dat de goede score van N-VA geenszins verklaard kan worden door een toename van Vlaams-nationalistisch bewustzijn.*

Overlopen we de gestelde vragen nog eens en geven we een kort antwoord.

De eerste vraag die we ons in deze studie stellen is wat het aandeel van het communautaire in deze overwinning is geweest. Antwoord: gemeten aan de aangeduide kwesties die het stemgedrag zouden hebben beïnvloed, is dit aandeel bijzonder klein. Slechts 5,6% van de kiezers duidt de staatshervorming aan als belangrijk stembepalend thema. Dreef het communautaire de kiezer richting N-VA? Antwoord: afgaande op het kleine percentages N-VA kiezers dat zijn of haar

stem motiveert aan de hand van communautaire kwesties, is dit vermoedelijk niet het geval. Wellicht speelden de sociaaleconomische thema's, het veiligheidsthema en het thema migratie en integratie een meer belangrijke rol in de partijkeuze. *Heeft N-VA een verdere communautaire radicalisering onder de Vlaamse kiezers ingang doen vinden?* Antwoord: duidelijk is dit niet het geval. De Vlaming lijkt tot op een zekere hoogte tevreden met de staatshervorming en de tendens is eerder richting België dan richting Vlaanderen. *Is de modale Vlaming verder vervreemd van de modale Francofone Belg?* Antwoord: neen, de tendens naar verdere vervreemding van de Franstalige Belgen lijkt omgebogen. *Is de roep voor een onafhankelijk Vlaanderen (de splitsing van België) onder de Vlaamse kiezers toegenomen of heeft de 6de staatshervorming die vraag juist gemilderd?* Antwoord: De roep om een onafhankelijk Vlaanderen is ten opzichte van 2010 gevoelig afgenomen. Slechts 6,5% van het Vlaamse electoraat pleit voor de splitsing van het land. De vraag of de 6de staatshervorming deze kentering heeft veroorzaakt, kan niet beantwoord worden op basis van onze gegevens. *Identificeert de Vlaming zich in eerste instantie meer met Vlaanderen of net (terug) meer met België?* Antwoord: de Vlaming identificeert zich in ruime meerderheid en terug meer met België dan met Vlaanderen. Vlaanderen komt duidelijk op de tweede plaats als het over territoriale identificatie (de vraag 'van waar ben ik?') gaat. Wat identificatie (de vraag 'wie ben ik') betreft, dan is het aantal kiezers dat eerder met Vlaanderen identificeert in balans met het aantal Vlamingen dat zich eerder met België identificeert. *Denken alle electoraten over deze kwestie hetzelfde?* Antwoord: de Vlaamse kiezer denkt hier duidelijk verschillend over afhankelijk van de partij waarop hij/zij stemt. Het plaats de electoraten van N-VA en Vlaams Belang tegenover deze van Open VLD, Groen en vooral sp.a. De CD&V kiezer houdt in deze kwestie duidelijk van 'het midden van het communautaire bed'.